

Egy életút emlékei

Kilencvenéves a lexikográfus könyvtáros, Varga Béla

Ha az időben visszatekintünk, hogy Veszprém megyében mikortól és hogyan alakult ki szoros szakmai kapcsolat a megyei, valamint a járási-városi könyvtárak munkatársai és a helytörténet-kutatók között, ezt a '60-as évektől számíthatjuk, mert akkortól a Hazafias Népfront, valamint a megyei múzeum, a megyei levéltár és a könyvtárak közös munkálkodása által az évtizedek során olyan kutatói közösségek jöttek létre, amelyek Veszprémben és másutt is (például Pápán Huszár János, Sümegen Miklósi Sikes Csaba, Tapolcán Kertész Károly, majd Hangodi László, Várpalotán Pacsuné Fodor Sára és Petrovics László, Balatonfüreden Zákonyi Ferenc és Gubicza Ferenc, Zircen Illés Ferenc, Devecserben Kovács Emil,

Gyulafirátóton Hadnagy László, Révfülpön Benke László és P. Miklós Tamás, Kertán Süle Sándor ösztönzésével, vezetésével) megalapozták a mára igen széles körű, nagy aktivitású, és számos, már könyvtárnyi helyismereti művet írók-szerkesztők¹ megyei és helyi „műhelyeit”²

A helytörténeti „*ősforrás*”-ok, még a '60-as években, a veszprémi Laczkó Dezső Múzeum és a megyei könyvtár voltak. Az előbbiben a muzeológusok, az utóbbiban, a könyvtárban pedig a „*helyismeretes*” könyvtárosok és a köréjük szerveződött (akkori megnevezésükkel:) „*amatőr kutatók*” voltak a helytörténeti tanulmányok és könyvek írói, gyűjtemények (iskola- és falumúzeumok, alkalmi és állandó helytörténeti kiállítások), emléktábla-állítások, településtörténeti évfordulókra, jelentős helyi személyiségekre történő emlékezések megszervezői.

Varga Béla (*Szany, Veszprém megye, 1930. február 10.) egy szerény életmódú, többgyermekes földműves családban született. (Erről szól az életrajzi könyv³ két fejezete, a *Szüleim küzdelmei* és a *Gyermekkorom* címűek, amelyekben a továbbtanulásáról írta, Bánkúti István tanító beszélte rá édesanyját, hogy taníttassa, aki az öt leánytestvére mellett amúgy is tanító akart neveltetni a fiából.)

A korszellemnek megfelelően végigjárta a tanulás „*grádics*”-ait: polgári iskola, traktoros tanfolyam, könyvtárosképző tanfolyam, középiskola, majd könyvtár szakos képzés Budapesten a Pedagógiai Főiskolán. Több, rövid ideig tartó, az országban egymástól távol lévő munkahelyek után 1955-ben Balatonfüreden lett a járási könyvtár vezetője, majd 1956-

Varga Béla (Életem, emlékeim. Veszprém, 2021. borító)

1 Róluk lásd: *Tölgyesi József* (szerk.): Veszprém megyei helytörténeti lexikon. 1. Kortárs életrajzok I. Veszprém Megyei Honismereti Egyesület, Veszprém, 2014; és *Uő.*: Ua. II. 2021.

2 A Veszprém Megyei Honismereti Egyesület mellett (különböző megnevezéssel) helyiek működnek többek között Alsóörsön, Balatonalmádiban, Balatonfüreden, Devecserben, Pápán, Révfülpön, Sümegen, Tapolcán, Városlődön, Várpalotán, Veszprémben stb.

3 *Varga Béla: Életem, emlékeim.* Veszprémi Szemle könyvek 13. Veszprémi Szemle Várostörténeti Közhasznú Alapítvány, Veszprém, 2021.

tól Veszprémben a megyei könyvtárban⁴ módszertani osztályvezető, és 1961-től 1991-ig, a nyugdíjazásáig, ennek igazgatója.

A könyvtár az ő vezetésével nem csak a könyvek és az olvasók találkozásai színhelye volt és lett, hanem olyan szellemi műhely is, amely (az ő és munkatársai által ösztönözve) magához vonzotta a térség irodalmárait, történetkutatóit, a helyismereti munkával foglalkozókat. Ez a szervezőerő mutatkozott meg abban is, hogy a könyvtárban számos olyan rendezvény lett, amelyre korábban nem volt példa. Ez is hozzájárult ahhoz, hogy a helyismereti gyűjtemény állománya nagymértékben gyarapodott, és a könyvek mellett számos más dokumentummal is bővítették a kutatás lehetőségét. (Például: helyi lapok, folyóiratok, képes levelezőlapok, fényképek, aprónyomtatványok, felsőoktatási hallgatók helyi vonatkozású szak- és diplomadolgozatai, különböző forrásokból származó magánkönyvtári könyvek stb.).

Varga Béla ebben az időszakban olyan kiváló, országos hírű könyvtárosokkal tartott kapcsolatot, mint Pády Róbert, Gróf Ervin, Nagy László, s a munkatársai közül Rácz Aranka, Csiszár Miklósné, Balogh Ferencné, Tóth Dezső, Tilhof Endre, Kovács Emil, Hermann István, akik Veszprémben vagy a járási könyvtárakban segítettek a szakma, a könyvtáros hivatás széles körű elismertetését, s lettek a helyi „könyv- és könyvtárműhelyek” avatott munkatársai, vezetői, a helytörténet-kutatók segítői.

A megyei könyvtárban igen intenzív kiadványozási munkák kezdődtek meg, már akkor, amikor erre még csak „megértéssel” találkozhattak a fenntartó részéről. „A közművelődési könyvtárak nem tudományos kutatóhelyek, de az ilyen jellegű munkáknak alapvető háttérintézményei. A veszprémi könyvtárban a sajtóbibliográfia elkészítésével és megjelentetésével egy olyan bibliográfiai tevékenység kezdődött, amely természetes módon teremtett lehetőségeket az intézmény háttértevékenysége iránti igényeknek és a könyvtárosok kutatómunka iránti érdeklődésének.” – írja a kötete 62. lapján. Siker volt az *Eötvös Károly bibliográfia*,⁶ valamint a később megjelentek, és az általa másfél évtizeden át szerkesztett *Bakony–Balatoni kalendárium* sorozat, amely számos könyvtárosnak, helyi kutatóknak adott lehetőséget az írásaik megjelentetésére.

1970-ben jelent meg a könyvtár kiadásában a kitűnő bibliográfus, helytörténet-kutató könyvtáros, Onika Olga szerkesztésében a kétkötetes *Veszprém megye irodalma 1945–1969* című munka,⁷ amely jelentős forrásanyag lett a falutörténet-írók számára. Ezek nyomán a járási székhelyeken, városokban és falvakban is (Pápa, Devecser, Balatonfüred, Tapolca, Sümeg, Várpalota, Balatonalmádi, Révfülöp, Kerta stb.) elindultak a helyi folyóirat- és könyvkiadások. Varga Béla nagy érdeme, hogy ezek megjelentetését nem csak ösztönözte, hanem jelentős erkölcsi támogatást (és ha kellett: védelmet) is adott a szerzőknek és a kiadóknak.

Varga Béla könyvtárszervező és vezetői munkájának egy másik jelentős eredménye is volt: a könyvtáráépület rekonstrukciójának megtervezése, az építkezés felügyelete, majd a munkatársai szakmai felkészítése az új funkciókkal bővült könyvtári szolgáltatások ellátásához. Ebben igen jelentős volt az önálló helytörténeti gyűjtemény kialakítása, amelyet az e területen jól képzett kollégái láttak el. A könyvtári munkát magas szinten, és az egész

4 1968-tól a megnevezése: Eötvös Károly Megyei Könyvtár.

5 Nagy László: A Veszprém megyei hírlapok és folyóiratok bibliográfiája 1820–1956. Veszprém Megyei Könyvtár, Veszprém, 1957. Ez még Varga Béla igazgatói kinevezése előtt jelent meg, de mintája lett az ő munkássága alatt megjelent további kiadványoknak.

6 Tóth Jánosné: Eötvös Károly bibliográfia. Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém, 1987.

7 Onika Olga: Veszprém megye irodalma 1845–1969. I–II. Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém, 1970.

Észak-Dunántúlra kiterjedően másfél évtizeden át (1970 és 1985 között) látta el mint az MTA Veszprémi Területi Bizottsága könyvtártudományi titkára.

Az évek során gyakran jelentek meg a tanulmányai, kisebb-nagyobb írásai a napilapokban, folyóiratokban, kötetekben. Szerkesztette a *Horizont Közművelődési Kiskönyvtár* sorozatot. S ami nagy egyéni teljesítménye volt: a nyugdíjazása után a több évtizedes gyűjtései alapján olyan lexikonokat írt/szerkesztett, amelyek szinte példa nélküliek a hazai megyei könyvtári kiadványok között, és a Veszprém megyei könyvészetnek nem csak kiemelkedő, hanem évtizedeken is túlnyúló értékei. Ma aligha találunk olyan Veszprém megyében készült helytörténeti munkát, amelyben ne hivatkoznának az ő négy nagy terjedelmű lexikonja adataira, szócikkeire.⁸

Az elsőben (1998) a már égi útra indult, (valamilyen módon és mértékben) Veszprém megyéhez kötődött olyan személyiségek jól adatolt életrajzát közölte, akik egy részét ő hozta vissza a köztudatba, s tette őket felidézhetővé, kutathatóvá az életútjukat, és az emléküik lokális megőrzését.⁹ A kétkötetes második (2001) kortárs életrajzokat tartalmaz. Ebben szintén e megyéhez valamilyen tevékenységükkel kapcsolódók szerepelnek. A harmadik (2009) Veszprém történetének szócikkekben történő felidézése, míg a negyedik (2014) az 1998-as bővített kiadásának tekinthető. E két lexikon időbeli eltérése, és a terjedelmük is jelzik, hogy milyen nagymértékű kutatómunkára volt szükség ahhoz, hogy az utóbbit már kétszeres terjedelemben lehetett megjelentetni.

Varga Béla a 90. életévében is folytatja az adatok gyűjtését, és a kötetek elektronikus verziójában rögzíti a változásokat. Ez számára nem csak örömteli, szinte a naponkénti elfoglaltságot jelenti, hanem ezzel azt a hivatástudatát is őrzi, amely közel hét évtizeden át segítette a könyvtárügy, a helytörténet iránti elkötelezettségét. Erről a könyvében így írt: *„Szerencsés volt az életem, s ebben nem kis szerepe volt annak, hogy az emberi sorsokat rendező véletlenek könyvtáros pályára sodortak, annak is, hogy Veszprém megye könyvtárügyében részt vehettem, egyes időszakokban meghatározó szerepeket vagy feladatokat vállalhattam.”*

Kilencvenedik születésnapja alkalmából (a körülmények miatt utólag, 2021-ben) Veszprém megye könyvtárosai, helytörténet-kutatói, egykori munkatársai, barátai és tisztelői kötetbemutató ünnepégen köszöntötték, és kívántak számára további sikeres alkotó éveket.

Tölgyesi József

8 Veszprém megyei életrajzi lexikon. Veszprém Megyei Önkormányzat Közgyűlése, Veszprém, 1998. 569.; Veszprém megyei kortárs életrajzi lexikon. I–II. Veszprém Megyei Önkormányzat Közgyűlése, Veszprém, 2001. 1114.; Veszprém város lexikona. Varga Béláné, Veszprém, 2009. 976.; Veszprém megyei életrajzi lexikon. Eötvös Károly Megyei Könyvtár, Veszprém, 2014. 1118.

9 E műve (és a későbbi kötetei alapján is) számos emléktábla, könyv, életút-bemutató tanulmány készült. S ami még „hozadéka” volt e lexikonának, hogy több helytörténet-kutató (köztőlük könyvtárosok, pedagógusok) készített regionális és/vagy lokális térségre kiterjedő lexikonokat. Közülük néhány: Tilhof Endre (Ajka, Devecser), Tungli Gyula (Pápa és térsége), P. Miklós Tamás (Révfülöp és térsége), Kertész Károly (Tapolca), Miklósi Sikes Csaba (Sümeg).